

Cech krejčích Domažlice
1563–1860 (1865)

Inventář

EL NAD č.: 1459
AP č.: 337

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archivního fondu

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a mohli kontrolovat i jakost prodávaných výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Krejčovské řemeslo je jedno z mála, které svým způsobem výroby přežilo až do dnešních dnů. Jeho vznik v Domažlicích nelze přesně datovat prameny, ale vzhledem k nezbytnému užívání krejčovských výrobků v každodenním životě lze předpokládat vcelku brzké založení cechovního sdružení. Za dobu největšího rozkvětu cechů je označováno období 15. století. V jeho druhé polovině se však zároveň objevují první znaky postupného hospodářského úpadku cechů, např. porušování mílového práva. Obdobně jako v jiných městech i domažlické cechy zaznamenaly opomíjení městských trhů řemeslníky a zvyšování prodeje zboží na vesnicích, které bylo podníceno rovněž nárůstem počtu vesnických řemeslníků, jejichž výrobky vytlačovaly z vesnic výrobky městských, cechovně organizovaných řemeslníků.

Z toho pramenila nespokojenost cechovních pořádků a jejich stížnosti na fušery a stolíře předkládané městské radě a královskému rychtáři, jenž byl po roce 1547 pověřen dozorem nad cechy. Úsilí o odstranění konkurenčních výrobků vesnických řemeslníků je u domažlických cechů dokladováno i v prvních desetiletích 17. století. Cech krejčích byl v roce 1616 uváděn mezi domažlickými cechy, jejichž zástupci se postavili proti tomu, aby řemeslníci z chodských vsí, připojení k těmto cechům, měli stejná práva jako domažličtí příslušníci cechů.¹ Ostatně písemné prameny zachytily především žaloby na nekalou konkurenci, např. listem ze 7. listopadu 1698 si cech krejčích stěžoval na jistého krejčího z Trhanova, který provozoval řemeslo proti pravidlům na městské půdě ve vsi Petrovicích, a žádal, aby trhanovský krejčí kromě vězení zaplatil ještě pokutu do cechovní pokladnice.² Ještě v první polovině 19. století jsou zaznamenány nářky nad množstvím fušerů, kteří „ubírají chleba“ poctivým řemeslníkům.³ Krejčích organizovaných v cechu v Domažlicích na přelomu 18. a 19. století je udáváno kolem 15, z toho část jen „polovičatě“ pracujících.⁴ Jak se jejich počet později měnil, není známo, ale v městské registratuře se zachovala stížnost z roku 1845 na příliš velké množství krejčích ve městě.⁵

Proces přijímání nových mistrů mezi členy cechu ošetřovala cechovní statuta, která zároveň omezovala počet tovaryšů u jednoho mistra na dva a jednoho učedníka. Příslušníci cechu se povinně scházeli vždy o suchých dnech, kdy přispívali na chod cechu do cechovní pokladnice. Společné finance spravoval cechmistr, který byl po jmenování nového cechmistra povinen skládat účty před všemi shromážděnými členy cechu. Příjmy plynoucí do cechovní pokladnice tvořily kromě pravidelných příspěvků členů a poplatků za vstoupení do cechu, přijetí za tovaryše, obdržení mistrovského práva aj. také pokuty, které byly stanoveny za

¹ K tomu BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr., srov. ale s Archiv města (AM) Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1, fol. 221b a dále

² AM Domažlice, předmagistrální spisy, záležitosti obchodní a cechovní, č. kat. 1399, předch. sign. R II 127

³ AM Domažlice, manipulace 1800–1819, spisy týkající se cechovních záležitostí, stížnost cechu krejčích, fasc. 32, č.k. 104

⁴ tamtéž, udílení mistrovského práva Janu Pandiczovi, Vilému Bělohradskému a dalším

⁵ AM Domažlice, Comertiale, comerc.3, záležitosti cechů a řemesel, č.k.10

nedodržení povinností v cechovních statutech. Ta vymezovala rovněž okruh výrobků, které krejčí směli nabízet, např. šití rukavic bylo zapovězeno. Ve statutech však bylo naznačeno i očekávané chování v soukromém životě členů a dokonce i přiměřené oblékání. Cech plnil i sociální úlohu ve společnosti, jeho příslušníci měli být solidární se svými nemocnými druhy, vdovami a sirotky. K výslovně zaznamenaným povinnostem patřila např. účast na pohřbech ostatních členů cechu.

Cech měl svoji samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechmistr spolu se staršími bývali voleni na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu.⁶ Tito volení představitelé cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země. Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulech pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet.

Všechny cechy měly ukončit svoji činnost k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., Živnostenský řád z 20. prosince 1859. Ve skutečnosti nebyly změny tak rázné a zřetelné, jak alespoň můžeme sledovat v cechovním manuálu z let 1824–1865. Cech krejčích v Domažlicích pokračoval setrvale ve své činnosti a ze zmíněných zápisů vyplývá, že se nijak zásadně nezměnil ani proces přijímání učňů a tovaryšů. Od listopadu 1861 se však členové cechu mezi sebou nazývají živnostníky, ne mistry, a cechovní pořádek nahradil pojem spolek. Později se domažličtí krejčí sdružili do Odborného společenstva obuvníků a krejčích v Domažlicích a Společenstva živností krejčovských v Domažlicích.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve spisu o fondu ani v přírůstkové knize se nenachází žádný záznam o předání archiválií uvedeného cechu do SOkA Domažlice. Cechovní agenda byla původně začleněna Václavem Miškovským, který byl od roku 1935 pověřen péčí o domažlický městský archiv, právě mezi městské písemnosti. Cechy a řemesla přiřadil do Oddělení VI., ve kterém byly dále rozděleny na knihy (R I), listiny (R II) a cechovní agendu (R III). Kdy však došlo k vydělení jednotlivých archivních fondů cechů, není písemně zdokumentováno.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech krejčích Domažlice nebyl v SOkA Domažlice dosud zpracováván. Současná inventarizace byla provedena v souvislosti s revizí cechovních listin. Jedna z listin, evidovaná u archivního fondu Cech krejčích Domažlice, byla vnitřním přesunem SOAP/010-0215/2011 ze dne 18. března 2011 přeřazena do archivního fondu Cech kožešníků Horšovský Týn (EL NAD 547).

Archivní fond Cech krejčích Domažlice obsahuje archiválie z let 1563–1860 (1865). Z vlastní cechovní agendy se zachovala pouze malá část, kterou tvoří dvě pergamenové listiny, jedna úřední kniha a zlomek spisů.

Obě dochované listiny obsahují artikule krejčovského cechu. Přitom listina z 10. května 1577 sloužila pravděpodobně jako vzor pro sepsání novějších statut, která se však zřejmě nedochovala. V dochované listině je vždy slovo Klatovy přeškrtnuto a nad ním

⁶ K jejich volbě a přísaze viz AM Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův sign. A 6, fol. 13, § 11; fol. 16, § 8

nadepsáno Domažlice. Artikule pro opis poskytl klatovský cech krejčích, jehož cechmistrů a starší měli, stejně jako představení všech cechů po husitských válkách, právo propůjčovat statuta cechům v jiných městech.

Jediná zachovaná úřední kniha z let 1824–1865, nadepsaná jako manuál, obsahuje zápisy o průběhu schůzí mistrů a celého cechu (partikulární a hlavní schůzky) a o usneseních na nich učiněných. Mezi zápisy se vyskytují rovněž oznámení smluv jednotlivých mistrů o přijetí učně nebo povýšení učně na tovaryše.

Spisy inventarizovaného archivního fondu obsahují především osobní doklady členů cechu, tvoří je vysvědčení z nedělní školy, potvrzení mistrů o vyučení a přijímání za mistra. Mezi osobními doklady členů cechu se nacházejí rovněž vysvědčení o nabytém školním vzdělání. Poté, co byla zavedena povinná školní docházka, vešlo v platnost nařízení z 9. prosince 1779, že do učení (ani do služby) nesmějí být přijímáni ti, kteří by nedoložili potvrzení, že byli ve škole vyučováni náboženství a z něho také vyzkoušeni. Toto nařízení bylo znovu opakováno 28. prosince 1780 a 30. října 1781. Nařízením ze dne 19. prosince 1779 měli duchovní dohlížet na to, aby mladí nebyli přijímáni do učení bez vysvědčení o absolvování předepsaného povinného školního vzdělání. Školním patentem Marie Terezie z 6. prosince 1774 bylo nařízeno, aby mládež do dvaceti let navštěvovala po nedělních odpoledních bohoslužbách opakovací hodiny, tzv. nedělní školu, a žádný učeďník neměl být propuštěn, dokud se neprokázal vysvědčením z nedělní školy, vyjma ty, kteří absolvovali všechny čtyři třídy hlavní školy.

Výuční listy obdrželi učeďníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přitištěním cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenou neboli vandr.

Osobní doklady členů cechu dochované ve fondu Cech krejčích Domažlice byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Listiny byly zařazeny podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie, úřední kniha a spisy do II. kategorie. Jazykem archiválií je čeština a němčina. Všechny archiválie se nacházejí v dobrém fyzickém stavu.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Inventarizovaný archivní fond se zachoval jen torzovitě, přesto archivní materiál poskytuje cenné informace k pochopení a poznání fungování cechu krejčích v Domažlicích a k činnosti cechů obecně.

Pozoruhodnou se může jevit zejména listina i. č. 2, která byla cechu pravděpodobně zapůjčena klatovským krejčovským cechem k pořízení a vydání nových artikulí. Cechy obvykle nemávaly během své existence jediná statuta, ale během trvání jejich působnosti se mnohdy ukázala původní statuta jako nedostatečná nebo nevyhovující a byla doplňována nebo pořízována statuta nová. Oboje statuta zveřejněná v listinách uvedeného archivního fondu obsahují ustanovení týkající se jak fungování cechu jako celku, tak soukromého života jeho členů. Jednotlivé články statut také zahrnují opatření k udržení kvality výrobků.

Jediným sfragistickým materiálem dochovaným v archivním fondu Cech krejčích Domažlice a pocházejícím z činnosti uvedeného cechu je otisk pečeti zachovaný na odloupené oplatkové pečeti. Pečetidlo bylo okrouhlé o průměru 3,5 cm, v pečetním poli jsou na kartuši rozevřené krejčovské nůžky, mezi jejich hroty pravděpodobně jehla nebo špendlík. Z opisu, který byl ve dvou řadách, je čitelné pouze slovo „Domažlic“ a „řemesla.“ Obvod pečetního pole je lemován provazcem. Odloupený otisk je uložen v obálce u osobních dokladů členů cechu (i. č. 5).

K hlubšímu studiu dějin cechu krejčích v Domažlicích bude třeba využít i archiválií uložených v jiných archivních fondech, především v archivním fondu Archiv města Domažlice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech krejčích Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně 30. června 2011

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Archiv města Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1.

Archiv města Domažlice, Radní protokol z roku 1770, pův. sign. A6.

Archiv města Domažlice, spisy týkající se cechovních záležitostí, manipulace 1800–1819, fasc. 32.

Literatura

BLAŽEK, Felix. Počátky cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr.

BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 7. 6. 1941, č. 23, nestr.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

Inventární seznam

I. Listiny

1	1563, srpen 16., Domažlice	L1
	Purkmistr a rada města Domažlice potvrzují artikule domažlického cechu krejčích. Artikule formulují postavení mistrů, tovaryšů a učedníků v cechu a stanovují pravidla pro fungování cechu.	
	<i>Orig. perg., 74,8 x 38,8 cm, plika 4 cm, česky, pečeť města Domažlic přivěšena na barevné šňůře</i>	
2	1577, květen 10., Klatovy	L 2
	Purkmistr a rada města Klatovy vydávají a stvrzují vidimus artikulí krejčovského cechu vydaných Rudolfem II. v Praze 15. února 1577. Listina měla pravděpodobně sloužit jako vzor pro vydání nových artikulí domažlickému cechu krejčích, neboť v listině je slovo Klatovy přeškrtnuto a nad tím nadepsáno Domažlice.	
	<i>Orig. perg., 70,5 x 52,5 cm, plika 5,9–6,9 cm, česky, pečeť vydavatele přivěšená na pergamenových prouzcích chybí.</i>	

II. Knihy

3	Zápisy z cechovních schůzí
(Manuál cechovní poctivého pořádku řemesla krejčovského)	1824–1860 (1865)	K1
	<i>Česky a německy, 24,5 x 37 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i>		

III. Spisy

4	Nařízení a cirkuláře
(o tovaryších a propůjčování mistrovského práva, hasební řád)	1786	N1
5	Osobní doklady členů cechu	1802–1860	N1
6	Účetní doklady
(pořízení nové korouhve, příkrovu a pokladnice)	1827–1834	N1

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech krejčích Domažlice
Značka archivního fondu:	Cech krej. Domažlice
Časový rozsah:	1563–1860 (1865)
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 listiny, 1 úřední kniha, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	6
Rozsah v bm:	0,4 0,15
Stav ke dni:	30. 6. 2011, 14. 11. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 30. 6. 2011 čj. SOAP/010-0512/2011